Nr 9

Utbildningsutskottets betänkande i anledning av propositionen 1972: 1 i vad avser anslag för budgetåret 1972/73 till de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna m. m. jämte motioner.

Propositionen

I propositionen 1972: 1 bil. 10 har Kungl. Maj:t (punkterna E 20—E 21, s. 325—333) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta professurer enligt vad som förordats i propositionen,

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra benämningen av en professur enligt vad som förordats i propositionen,

3. till Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 105 850 000 kr.,

4. till Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna m. m.: Driftkostnader för budgetåret 1972/73 anvisa ett reservationsanslag av 53 065 000 kr.

Motionerna

I detta sammanhang har utskottet behandlat följande motioner:

1972: 1087 av fru Anér m. fl. (fp, c, m) vari hemställs att riksdagen beslutar om en höjning av anslagen till Vetenskapsakademiens verksamhet för budgetåret 1972/73 till 4,55 milj. kr.,

1972: 1098 av herr Gadd m. fl. (s, c, fp, m) vari hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t framhåller vikten av att en professur i fasta jordens fysik snarast inrättas vid Uppsala universitet,

1972: 1113 av herr Jonasson m. fl. (c) i vad avser hemställan att riksdagen beslutar att till Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal anvisa ett förslagsanslag av 106 980 000 kr., vilket är en förhöjning i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 130 000 kr.

Remissyttrande

Utskottet har inhämtat yttrande över motionen 1972: 1087 från *riksrevisionsverket* (RRV).

RRV framhåller inledningsvis att verket i slutet av år 1971 gjort en

ställning. Analysen har, mot bakgrund av de tillgångar som upptagits i KVA:s årsredovisning, inriktats på att kartlägga omfattningen av KVA:s »egna» fonder och donationsfonder och hur avkastningen av dessa fonder utnyttjas. Samtidigt har gjorts en analys av slutavräkningen av almanacksarrendet och en prognos över utfallet av KVA:s budget för 1971. Arbetet har bedrivits i kontakt med KVA, som under arbetets gång lämnat synpunkter på uppnådda resultat. En promemoria angående resultatet av den gjorda analysen är bifogad RRV:s remissyttrande. I detta har RRV i övrigt anfört följande:

Med anledning av de uppgifter som redovisas i motionen har RRV undersökt orsakerna till differenserna mellan RRV:s prognos och en inom KVA sedermera upprättad partiell vinst- och förlusträkning avseende tiden 1.1.1971—31.12.1971 av KVA:s förlängda räkenskapsår 1.1.1971—30.6.1972. Därvidlag har följande framkommit beträffande de större avvikelserna.

1. Vissa kostnader för bl. a. arbetsgivaravgifter som betalats under 1972 har i KVA:s beräkning förts på 1971. Dessa kostnader bör därför minskas i KVA:s beräkning från 429 000 till 379 000 kr.

2. Kostnaderna för akademiens publikationer, vilka i KVA:s stat för 1971 beräknats till 80 000 kr. och av RRV beräknats till 128 000 kr., har av KVA uppgivits till 244 000 kr. Enligt uppgift från KVA avser 130 000 —140 000 kr. av detta belopp utgivningen av andra delen av ett enstaka arbete som KVA tidigare åtagit sig att bekosta. För första delen av samma arbete har forskningsrådsanslag tidigare erhållits. Anslag har sökts även för den nu aktuella delen. Om detta beviljas, bortfaller denna kostnad för KVA.

3. Kostnadsposten »Extra anslag till FU:s (förvaltningsutskottets) disposition» om 125 000 kr. i KVA:s beräkning, vilken post avser kostnaderna för retroaktiv löneökning för KVA:s personal (61 000 kr.) och diverse andra utgifter utöver stat, medtogs på grund av sin kontomässiga placering utanför de normalt resultatpåverkande kontona inte i RRV:s prognos.

4. KVA har i sin beräkning företagit avskrivningar av fordringar dels på forskningsfartyget »Sagitta» med 117 000 kr., dels på ett förskotterat amerikanskt forskningsanslag med 21 000 kr. Fordran på forskningsfartyget »Sagitta», som ägs av KVA, består av under flera år ackumulerade utlägg för fartygets drift och underhåll. Det förefaller tveksamt om en enstaka bokslutsoperation av detta slag bör göras under löpande verksamhetsår, särskilt som grunderna för denna fordran, som riktar sig mot naturvetenskapliga forskningsrådet, förefaller något oklara.

Den översiktliga genomgången av det preliminära bokslutet bör enligt RRV:s mening leda till att överskottet för 1971 uppräknas med de belopp som redovisats under punkterna 1, 2 och 4. Överskottet kan därmed uppskattas till omkring 650 000 kr.

En bedömning av utfallet under första halvåret 1972 bör grundas på totalkostnaderna för 1971. Dessa kan med utgångspunkt i KVA:s beräkning och med ovanstående justering av extraordinära kostnader beräknas till 5 200 000 kr. Hälften av detta belopp, dvs. 2 600 000 kr., bör då vara en rimlig uppskattning av kostnaderna för första halvåret 1972. Utöver almanacksarrendet hade KVA för sin verksamhet inkomster om

480 000 kr. år 1971. Inkomsterna för första halvåret 1972 kan då beräknas till dels 3 100 000 kr. som utgör kvarstående inkomster från almanacksprivilegiet, dels ca 240 000 kr. övriga inkomster. Med dessa utgångspunkter erhålles ett överskott om ca 740 000 kr. för första halvåret 1972. Det sammanlagda överskottet för 1971 och första hälften av 1972 skulle alltså med nu gjorda beräkningar uppgå till i runt tal 1 400 000 kr.

Förutom genom inkomsterna av almanacksprivilegiet har KVA finansierat sin verksamhet genom avkastning på kapitalet i de egna fonderna. Vid en bedömning av KVA:s möjligheter att bedriva en verksamhet på oförändrad nivå under 1972/73 bör därför även beaktas KVA:s möjligheter att disponera avkastningen på kapitalet i de egna fonderna (donation till fri disposition, grundfond samt pensionsfond). En uppskattning för 1971 ger en beräknad avkastning på 1 000 000 kr. från dessa »egna» fonder. Härav beräknas 600 000 kr. behöva utnyttjas till löpande pensionsutbetalningar, fastighetsunderhåll m. m. Resterande del av avkastningen, som normalt beräknas läggas till kapitalet i fonderna, skulle även kunna användas för finansiering av verksamheten.

Utskottet

I fråga om den högre utbildningen och forskningen inom det matematisk-naturvetenskapliga området har Kungl. Maj:t framlagt förslag bl. a. om inrättande den 1 juli 1972 vid universitetet i Uppsala av en personlig professur i atom- och molekylfysik och den 1 juli 1973 vid universitetet i Umeå av en professur i informationsbehandling, särskilt numerisk analys. Vidare hemställer Kungl. Maj:t om bemyndigande att ändra benämningen av en professur i botanik, särskilt morfologi, vid universitetet i Stockholm till professur i morfologisk botanik. Utskottet föreslår att Kungl. Maj:t erhåller begärda bemyndiganden.

I motionen 1972: 1098 yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t framhåller vikten av att en professur i fasta jordens fysik snarast inrättas vid universitetet i Uppsala. Ett likalydande yrkande behandlades av förra årets riksdag (mot. 1971: 856, UbU 1971: 3, rskr 1971: 84).

Utbildningsutskottet framhöll i sitt i fjol avgivna betänkande 1971: 3 — efter att ha redovisat vissa uppgifter beträffande 1965 års geoutrednings betänkande Geovetenskaplig forskning och utbildning m. m. — att utskottet ansåg sig kunna utgå från att någon särskild åtgärd från riksdagens sida inte erfordrades för att behovet av en professur i fasta jordens fysik skulle komma att beaktas vid totalbedömningen inom universitetskanslersämbetet av frågor om förstärkning av universitetens och högskolornas forskningsresurser. Yrkandet i den i fjol väckta motionen påkallade därför enligt utskottets mening inte någon riksdagens åtgärd. Riksdagen delade denna uppfattning och avslog nämnda motionsyrkande.

Utskottet anser det fortfarande angeläget att det ifrågavarande ämnesområdet får en starkare ställning inom utbildnings- och forsknings-

organisationen. Då inte i motionen anförts eller annorledes framkommit några omständigheter som talar mot att universitetskanslersämbetet delar denna uppfattning anser sig utskottet inte böra tillstyrka yrkandet i den nu ifrågavarande motionen. Det bör framhållas att de studerande vid universitetet i Uppsala beretts möjlighet att fr. o. m. höstterminen 1971 — inom ramen för studiekurser i fysik — välja en utbildning i fasta jordens fysik. Det förtjänar även erinras om att Kungl. Maj:t nyligen i propositionen 1972: 37 föreslagit att en utbildnings- och forskningsorganisation med geoteknologisk inriktning skall byggas upp vid högskolenheten i Luleå under perioden 1972/73—1976/77.

Vid behandlingen av utbildningsutskottets betänkande 1972: 4 har riksdagen avslagit vissa i motionen 1972: 1113 framförda yrkanden. Som en konsekvens härav avstyrker utskottet denna motion såvitt nu är i fråga.

Utskottet övergår härefter till att behandla frågan om anslagsmedel till Vetenskapsakademien.

Genom statsmakternas ställningstagande år 1969 (prop. 1969: 66, SU 1969: 115, rskr 1969: 293) skall Vetenskapsakademiens privilegium att ge ut almanackor inte förnyas vid utgången av den nuvarande privilegieperioden den 15 juli 1972.

Vetenskapsakademien fungerar som ett betydelsefullt vetenskapligt informations- och kontaktorgan på såväl det nationella som det internationella planet. Akademien driver även ett antal fasta vetenskapliga institutioner. Verksamheten vid dessa institutioner har genomgående en nära anknytning till aktiviteter på olika håll inom universitets- och högskoleorganisationen. Bortfallet av privilegieinkomsterna medför att Vetenskapsakademien inte utan ekonomiska bidrag kan fortsätta verksamheten vid dessa institutioner, med undantag av den verksamhet som finansieras med donationsmedel.

I propositionen har under det nu förevarande avlöningsanslaget tagits upp ett belopp av 3,5 milj. kr. för Vetenskapsakademiens verksamhet under budgetåret 1972/73. Beloppet har enligt propositionen avvägts med beaktande av beräknat budgetöverskott för akademien kalenderåret 1971 och återstående utbetalningar av almanacksmedel. Syftet med statsbidraget är att den nuvarande verksamheten vid Vetenskapsakademiens institutioner skall vara säkerställd under budgetåret 1972/73. Ett pågående utredningsuppdrag avseende frågan om huvudmannaskapet för vissa av akademiens institutioner avses skola bli avslutat inom sådan tid att förslag kan föreläggas 1973 års riksdag.

I motionen 1972: 1087 hävdas mot bakgrund av vissa redovisade beräkningar att bidraget för budgetåret 1972/73 måste räknas upp om verksamheten skall kunna bedrivas i den omfattning föredragande statsrådet avser. Över motionsyrkandet har riksrevisionsverket avgivit yttrande, varjämte Vetenskapsakademien framfört synpunkter i ärendet.

Vetenskapsakademien intar ställningen av nationellt vetenskapligt organ på det matematisk-naturvetenskapliga området med bl. a. betydelsefulla utåtriktade funktioner. Akademien fyller dessutom viktiga uppgifter i fråga om landets kontakter på det internationella planet samtidigt som den även i övrigt på skilda områden kompletterar den statliga verksamheten. I likhet med föredragande statsrådet och motionärerna anser utskottet det väsentligt att den nuvarande verksamheten inom Vetenskapsakademien och vid dess institutioner blir säkerställd genom statsbidrag under den tid angivna utredningsarbete pågår och intill dess statsmakterna fattat beslut om en mera slutlig lösning. Vid sin prövning av frågan om bidragets storlek för nästa budgetår har utskottet funnit det svårt att bedöma medelsbehovet med hänsyn i första hand till osäkerheten beträffande privilegieinkomsterna för den återstående tiden. Utskottet är därför inte berett att nu förorda ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag ökat bidrag för budgetåret 1972/73 men utgår från att Kungl. Maj:t uppmärksamt kommer att följa den ekonomiska situationen för Vetenskapsakademien och dess institutioner. Utskottet avstyrker sålunda yrkandet i motionen 1972: 1087 om ökat bidrag men föreslår att riksdagen i anledning av denna motion som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om Vetenskapsakademiens verksamhet.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att inrätta professurer enligt vad som förordats i propositionen 1972: 1,
2. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att ändra benämningen av en professur enligt vad som förordats i propositionen 1972: 1,
3. att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i anledning av motionen 1972: 1087 anfört beträffande Vetenskapsakademiens verksamhet,
4. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna 1972: 1087 och 1972: 1113, motionerna såvitt nu är i fråga, till *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal* för budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 106 850 000 kr.,
5. att riksdagen till *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna m. m.: Driftkostnader* för budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 53 065 000 kr.,
6. att riksdagen avslår motionen 1972: 1098 om uttalande angående en professur i fasta jordens fysik.

Stockholm den 18 april 1972

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Wikström (fp), Larsson i Staffanstorp (c), Mårtensson (s), Richardson (fp), Jönsson i Arlöv (s), Nordstrandh (m), Wiklund i Härnösand (s), Elmstedt (c), Gustafsson i Barkarby (s), Johansson i Skärstad (c), fru Dahl (s), fru Sundberg (m), herr Berndtson i Linköping (vpk) och fru Laag (s).